

► Col·laboració

El Drac antic de Vilanova

// HERIBERT MASANA I SOLER

Quan les baluernes festives, com els dracs i altres monstres, es comencen a airejar, repassar, retocar, repintar... Per preparar-se per al cicle de les festes majors d'estiu, l'època de l'any amb més activitat festiva per aquestes figures folklòriques i populars, dona peu, juntament amb el fet que enguany s'escauen els 60 anys de la recuperació del Drac de Vilanova, a l'espurna per apuntar les petites històries d'una època determinada d'aquesta fera, ja que la nostra ciutat, entre altres coses, es distingeix també per haver tingut una llarga corrua de dracs. No volem, per tant, fer aquí una gran història de la figura del Drac de Vilanova, no és pas aquesta la pretensió, sinó esbossar un xic la vida de l'antic Drac que va estar actiu, amb una determinada fisonomia a causa del canvi de cap de la bèstia, des de finals dels anys cinquanta del segle passat fins al 1981.

Aquest Drac és el que s'anomena actualment *l'antic* per diferenciar-lo de l'actual, estrenat el 1991. Així doncs, aquest Drac antic va tenir un antecessor que ha estat documentat a partir de la primera meitat del segle XIX, el qual va desaparèixer el 1936 a Barcelona (on havia d'actuar a l'Olimpíada Popular) arran de la Guerra Civil. D'aquest primer Drac, a part d'alguna fotografia antiga, queden algunes imatges artístiques, com el dibuix de Gaspar Miró al setmanari vilanoví *L'Àngel del Campanar* de 1883; el dibuix de Joan Llaverias realitzat a partir de la *Festa Major de Catalunya* per les festes de la Mercè de Barcelona de 1902; i la pintura de l'oli titulada *El Drac* d'Enric Cristòfol Ricart de 1925. Una de les pistes formals que ja s'insinua en aquest primer Drac és que disposa de bigotis punxants i que el cap recordaria vagament una mena de monstre marí, és a dir, amb un cert caràcter de peix, sobretot pel que fa a la boca i als llavis. Una altra curiositat d'aquest primer Drac és que, tant al dibuix de Joan Llaverias com també en una foto d'iniciu de segle XX, se li veu una mena de rètol amb el nom de Vilanova i la Geltrú que duia penjat a la part frontal del coll, un fet gens usual en els altres dracs històrics existents aleshores. A part d'aquest rètol, ja portava incorporat l'escut de la ciutat al coll, un símbol que encara ara llueix.

La seva singularitat també rau en el fet que, a part de les seves sortides que tothom podria considerar com a normals durant les festes majors i Corpus del segle XIX, sortia per Carnaval (ja se'l té documentat cap a mitjan segle XIX), ja que el Drac pertanyia a l'Ajuntament i no pas a l'Obra de Sant Antoni, com era el cas dels altres entremesos. Aquesta acció carnavalesca, gens corrent per als dracs d'aquella època, es va accentuar quan el Drac vilanoví va arribar a ser un entremès gairebé exclusiu del Carnaval a partir de les darreries del segle XIX fins al 1936. És a dir, el Drac de Vilanova ja marcava la diferència i portava l'esperit carnestolenc, reforçant la idea que desgraciadament massa vegades s'oblida o s'obvia que a la nostra ciutat la disbaixa del foc de diables i dracs per Carnaval no és una cosa espontània de fa quatre dies, sinó que és una tradició que ve d'antic. Per alguna cosa serà...

D'aquesta manera ens plantem al divendres 6 de febrer de 1948, el divendres de Carnaval que va veure arribar el nou Drac de

El Drac antic en una cercavila per la Rambla, als anys vuitanta

DIARI

Vilanova, per a nosaltres l'antic, a l'estació de tren amb l'acompanyament del Ball de Diables. Aquest Drac va ser un dels entremesos que la gent del Foment Vilanoví d'aleshores també va decidir recuperar. El disseny el portà a terme l'Enric Cristòfol Ricart i la seva realització en cartró-pedra la portà a terme la casa El Ingenio de Barcelona, tenint els seus trets característics de la pell escatada o escamada de color verd (com un lluert), la cua enroscada, les ales obertes de rat-penat i el cap ferotge, amb una línia-silueta que podríem definir de noucentista. Aquest Drac s'inspirava en aquell antecessor seu d'abans de la guerra, tot i que algun esbós frontal del Drac (no definitiu), realitzat per Ricart, ens recorda el Drac de Vilafranca. D'aquesta figura estrenada el 1948, a part de múltiples fotografies en blanc i negre, es conserven també algunes visions artístiques, com és el cas d'un dibuix de Pau Roig datat el 1954 i alguns gravats i dibuixos de Salvador Masana i Mercadé.

Cap al 1958-1959, a aquest Drac de 1948 se li canvia part del coll i el cap com a conseqüència de l'explosió accidental d'un coet que va fer malbé el cap original. I és en aquesta part de la història on comença la vida del Drac antic que perdura fins a l'actualitat. Precisament és el nou cap de cartró amb gran part del coll també nou, dissenyats i realitzats per la Casa Artigau de Barcelona (anomenada el Taller Malatesta que també va proporcionar els Cavallets Cottoners de Barcelona el 1932, entre altres materials de la festa i del teatre...), que dona un nou aire, personalitat i fisonomia al Drac antic de Vilanova que coneixem actualment. Ens podríem arriscar que té una certa semblança a un cavallet de mar, amb la cresta molt marcada, el coll amb certa sinuositat i els llavis i les galtes molt marcades en pla. Una de les característiques més peculiars

d'aquest Drac és l'espiral dels ulls a manera de cargol que dona forma a la pupil·la i l'iris del monstre. Tot i aquest canvi de cap, el Drac vilanoví va continuar disposant del seu cos original del 1948, també de cartró i amb estructura interior de fusta, i de les seves tres tenalles de ferro per poder subjectar els coets. Així doncs, el Drac antic, amb aquesta aparença, és el que va sortir durant les dècades dels anys seixanta, setanta i fins al 1981. Aquesta figura, conservada actualment, manté certes particularitats típiques dels dracs d'aquesta comarca. En aquest sentit, les escates ens remetent als rèptils d'aquestes terres càrstiques, però també ens recordarien certa fauna marina i, potser, arreplegant totes les creences d'antics monstres marins, barreja de peix i drac, procedents de la imaginació popular i d'antigues creences paganes, canalitzades a partir de contes i rondalles que es van perdent, mantenint o modificant en el rodolar dels anys. La mateixa mitologia grega, plenament mediterrània, ja fa aparèixer aquesta mena d'éssers horribles que surten als relats amb les forces de les divinitats marines. No és d'estranyar, doncs, la seva silueta de cavallet de mar, tot i que les orelles més grans i punxegudes ens remetin més al món dels rat-penats. Però les escadusseres dents, comptades, petites i ben esmolades, s'acosten més als peixos dentats que no a tota altra draqueria de més cap a terra, que ensenya i llueix una profusió de dents. La cua ben enroscada i punxeguda (la punxa sinuosa final de la cua és més marina que no pas de terra) ens pot remetre a un drac rèptil, que s'acosta més a les serps i escurçons que s'emunyen per les cavitats, forats i avencs rocosos del Garraf. Les ales de rat-penat el fan ser també diabòlic. D'aquesta manera, se'ns presenta com un monstre fantàstic i ambivalent, com

un amfibi alat, que tant pot procedir de tot el món dels sargantans, llargandaixos i serps com del món del mar. Fixem-nos, doncs, que aquest Drac, com tants d'altres de la seva espècie, també posseeix el màgic do dels quatre elements del món: el cos de rèptil de terra i les escames d'aigua marina, les ales que el fan volar simbòlicament per l'aire i el foc que tira per la boca mitjançant coets d'espurnes i trons. Ens trobem, per tant, davant d'un Drac que, volgutament o inconscientment, és una pura imatge de l'amalgama de l'esperit i de l'estil noucentista (amb la puresa de formes, la simplicitat de les seves corbes i silueta general, remetent-se en tot moment al territori i paisatge més proper i plenament mediterrani de la nostra comarca, on es barregen harmònicament el mar i el terra) amb la cultura clàssica de les mitologies mediterrànies.

Les sortides més habituals del Drac antic van ser durant la festa major de Vilanova i la Geltrú. Sempre anava acompanyat d'uns tres portadors, un dels quals va ser el popular Pere Feliu, *Perico*, continuant cap als anys setanta amb en Josep Duran i d'altres..., tenint en compte que durant molts d'aquells anys (fins al 1979), en Josep Escardó va ser el cap de colla i responsable dels entremesos i dels seus portants, els quals eren remunerats per aquesta tasca.

Segons es pot apreciar a les fotografies d'aquells anys seixanta i setanta, el Drac sempre encapçalava les cercaviles i el Ball de Diables anava al darrere, un ordre que es va canviar cap al 1980. També era costum d'encendre els coets amb una metxa i la pirotècnia es traginava amb qualsevol mena de sarro, fins i tot una bossa d'esport podia servir per a aquesta tasca, de fet, es podria realitzar un estudi només sobre el tema dels diferents sarrons i bosses de roba o de lona, segons els anys, per dur els coets del Drac.

Existeix una fotografia molt bonica del Drac antic actuant a la plaça de la Vila de Vilafranca del Penedès el dia 31 d'agost de 1975, quan es va celebrar una Concentració de Dracs amb la participació dels homònims de Sitges, Ribes, Sant Quintí de Mediona i l'amfitrió de Vilafranca, juntament amb la Mulassa de Vilanova i l'Àliga vilafranquina. En aquesta imatge de color ja es poden apreciar els rics cromatismes verdosos de les escates de cartró i del cap del Drac vilanoví, duent l'escut de Vilanova i la Geltrú damunt de l'espill per on mira el portador. Com a curiositat, en aquesta fotografia encara apareix la placa de la plaça com a *Plaza del Generalísimo*..., encara faltaven uns quants dies perquè estirés definitivament la pota, per bé que aquest definitivament l'hauríem de posar, encara ara, amb infinitat de cometes i cursives que no ens donaria per a més el text.

Més fotografies ens mostren el Drac antic reposant al costat de les lones de les atraccions a la plaça de les Casernes durant la tarda del 4 d'agost de 1976 (ja que per aquells anys els entremesos populars de la ciutat ja es guardaven al magatzem municipal de l'actual carrer d'Olesa de Bonesvalls, just al costat d'aquesta plaça) i actuant dalt l'entaulat de la plaça de la Vila l'endemà 5 d'agost pel migdia del mateix any, una acció perduda actualment. Per aquells anys (1976, 1977 i 1978) era costum que, abans de la sortida de la cercavila de la tarda de la vigília de la festa major, els entremesos populars de la ciutat